

Фердинанд Велц, *Библиографска грађа о Босни и Херцеговини (1488–1918)*. Народна и универзитетска библиотека Босне и Херцеговине, Сарајево, 1991.

Дошавши у Босну 1878. године, Аустрија је своју ефикасност у модернизовању друштва, између осталог, настојала утврдити и довођењем дјелатног кадра из области науке, културе и умјетности. Прикривени идентитет Босне и Херцеговине био је примамљив за бројне интелектуалне ходочаснике који су се нашли на овим просторима и покушали да одгонетну понешто од тог загонетног мозаика.

С разлогом, овом приликом пажња се усмјерава на академског сликара Фердинанда Велца (Винарице, 1864– Сарајево, 1920), наставника цртања у сарајевској Великој гимназији од 1896. године, чији је интерес превазилазио простор ателеа и сезао до жеље за провјером властитих снага и способности у прикупљању забиљежених искустава и знања о Босни и Херцеговини, везаних у пергамену, картон или папир. Ову Велцову пасију искористио је историчар и археолог Карло Пач, оснивач Института за проучавање Балкана (1904) и укључио га као спољњег сарадника у издавачки програм за израду библиографије Босне и Херцеговине и Црне Горе. Немирни Велцов дух је, не устукнувши пред обимом и величином посла, систематски, годинама износио парче по парче библиотечког материјала, а да на крају не дочека да види готову слику свога рада.

Приликом сређивања фонда Градског поглаварства града Сарајева у Архиву града Сарајева 1971. године, пронађено је у рафовима смјештено богатство, а двадесет година потом и понуђено читањем на кориштење и уживање. Признање за овај прије свега културни чип, треба одати сарадницима Историјског архива Сарајева Вјекослави Хунски и Будимиру Миличићу, што су осјетивши моћ похрањеног, недокончаног и у фрагментима сачуваног материјала, уложили напор на његовом сређивању и припреми за штампање, као и издавачу, Народној и универзитетској библиотеци Босне и Херцеговине. Међутим, кратки портрет творца понуђене библиографије био би непотпун без Бранка Чулића, дојена босанскохерцеговачког библиотекарства, истинског и преданог заљубљеника у свој посао, чији жар и горљивост нису мимоишли ни Велца.

Импозантан број од 4.809 библиографских јединица свједочио о загријаности, упорности и преданости странца који је утирао пут формирању основа регистровања литературе о Босни и Херцеговини, дајући, притом, предност грађи из области друштвених наука, на уштрб природних и примијењених. Компромис је морао бити успостављен, јер би у противном тематски тако широко одређена библиографија била прави лабиринт за овог раду оданог аматера. Критерији за селекцију били су и Велцова индивидуална начела и савјест о значају и циљу подухвата чији је он судиопик. Библиографска грађа хронолошки је презентирана, а свака година, као подгрупа нуди абеледно распоређене ауторе књига, чланака и других разноврсних литерарних извора који откривају колоплет догађаја, жеља, потреба многих нараштаја, њихов живот уткан у искуство простора – Босне и Херцеговине. На овакав начин урађена библиографија сигурно не задовољава савремена библиографска начела и теорију, али је бар огледало парастања богате и разноврсне литературе о овом подручју и дјелатности појединих аутора. Тиме је Велцова библиографија много више од извора о многим издањима која су нестала или нису из других разлога доступна, она је динамична слика стваралачких природа људи кроз пар вијекова.

Многострукошћу и ширину свог духа Велц је посвједочио уврштањем библиографских јединица на 19 језика, отевши се начелима самодовољности једног језичког подручја и тиме омогућио увид у ширину интереса који је постојао у назначеном временском раздобљу за разноврсне проблеме и искушења магловитог поднебља. Капије овог странцу отворио је и напор приређивача уложен на дешифровању псеудонима и иницијала аутора, откривању ауторства

појединих наслова, као и корекцији Велшове недоследности у дескрипцији разних категорија библиографске грађе, назначене у посебним заградама. Уз понуђени регистар личних имена и псеудонима аутора и преводилаца, посебну драгоценост понуђене библиографије представља предметни регистар, који као помоћно средство у кориштењу библиографије омогућава потпуније сналажење и разумијевање богатства садржаја понуђеног овим потхватом.

Захтијевајући пуно од себе и од свога дјела, аутор је учинио први корак. Сљедећи се очекује од читаоца.

Соња Мишковић

Иљас Хацибеговић, *Босанскохерцеговачки градови на размеђу 19. и 20. стољећа*, "Oslobodenje-public", Сарајево, 1991, стр. 291.

У доба примитивне инструментализације историографије и настојања дијелова недоучених националних елита да се митологије југословенских "племена" инсталирају као образац свеколиком живљењу овдашњих поданика, од великог је значаја трачак наде који може да приушти наслов дјела једног познатог историчара, у коме је по први пут тема *Босанскохерцеговачки градови на размеђу 19. и 20. стољећа*. Аутор, проф. др. Иљас Хацибеговић, дуже је вријеме својим чланцима и прилозима најављивао могућност настанка овог капиталног дјела. Вишегодишње студирање бројних фондова докумената у више архива, затим објављених збирки докумената, оновремених званичних публикација, штампе, стручне и научне периодике и релевантне литературе савремених аутора има за резултат дјело које кореспондира с данашњицом о "недовољно истраживаним феноменима у Босни и Херцеговини у вријеме када је у њој окончана четворовјековна епоха оријентално-балканске и оријентално-исламске урбанизације и започета ера модернизације и обликовања европских урбаних модела. Тај процес је текао сразмјерно развоју новог начина производње, изградње модерног саобраћаја и резултатима миграционих кретања".

Основно питање које се аутору наметало: Каква је релација босанскохерцеговачке урбане традиције, дубоко укоријењене у османско наслијеђе и модернизације, која узима маха након аустроугарске окупације 1878. године?, приближава нас разрјешењу бројних непознаница у обимној уводној студији *Проблемски оквири изучавања босанскохерцеговачких градова на размеђу 19. и 20. стољећа*, која садржи анализу 66 насеља, која су 1910. године стекла статус градова, односно градских општина. Од наведеног броја 46 градова имало је османску урбану традицију, а сви остали стекли су статус града између 1879. и 1910. године.

Дјело садржи и неколико карактеристичних примјера градова "без претензија" аутора "да се уопштава чврста типологија", али то свакако представља значајан допринос управо у том правцу. Примјерице Тузла као тип индустријског града. Фоча, извјесно вријеме центар пашалука, након окупације 1878. године остаје на периферији збивања, али добија значајан војностратешки положај према Црној Гори. Фојница, ранији центар производње жељеза, крајем 19. и почетком 20. стољећа економски стагнира због конкуренције модерних жељезара. Ту је и Бањалука, град без значајнијег привредног развоја, с демографским растом испод просјека градова Босне и Херцеговине, али мјесто појаве модерних друштвених и националних политичких идеја. Некадашња османска погранична паланка Модрича постаје мјесто настанка једне од првих аустроугарских пољопривредних станица као огледног добра и пољопривредне школе за цијелу Посавину. Бугојно је примјер града који настаје након доласка власти Монархије на босанскохерцеговачко подручје.